

KERESZTÉNYSÉG ÉS VILÁGBÉKE.

NAGYBŐJTI KÖRLEVÉL,

HELYET HÍVEIHEZ INTÉZETT

Dr. CSERNOCH DÁNOS

bíbornok hercegprímás, esztergomi érsek.

Esztergom, 1918. Buzárovits Gusztáv könyvnyomdája.

Szigorú nagybőjtje van a világnak negyedfélév óta, bőjtöléssel és nélkülözésekkel, a minőket a világörténelem még nem látott és a szenvedések oly borzalmaival, minőket toll és ecset nem képes elég megrázóan festeni. Egész Európa nagy Kálvária lett, sűrűn telehintve kis és nagy keresztekkel. Negyedfélév óta minden nap halottak napja volt; a világ háború áldozatainak száma néhanap messze felülmúlta az egész világ rendes halandóságának napi átlagát. Azért a lefolyt három év nagybőjtje elején nem szüntem meg vigasztaló szózatommal felkeresni benneteket, Kedves Híveim, a magam részéről is könnyíteni iparkodván háborús keresztetek viselésén.

Most, hogy már a béke angyalai kezdtek lebegni hőseink sírjai felett, most hogy a világ remélenci kezdte, hogy a nagy szomorújáték utolsó felvonásához érkeztünk: az emberek mintegy halálos dermedtségből felocsúdva a nagy meg-

próbáltatások rémületével arcukon tekintenek egymásra és magukba szállva kezdenek gondolkozni a nagy világégés okairól, valamint az eszközökről, melyek segélyévei a jövőben ily nagy világsszerencsétlenséget el lehetne kerülni.

A béke, még pedig a maradandó világbéke alapjairól és biztosítékairól gondolkodik ma mindenki. Sokat lehet e nagy kérdésről írni és beszélni katonai, jogi és más egyéb szempontból, melyek nem tartoznak ide. Van azonban a kérdésnek mélyebb, valláserkölcsi oldala is, melyre főpásztori kötelességemnél fogva nem mulasztatom el rámutatni. Miként ugyanis az emberi testet át- meg átszövik, mint a lélek vezetékei, az idegrendszer szálai, melyek nélkül testünk élettelen hulla volna, uly érvényesülnek az emberi társadalomban a vallás-erkölcsi eszméknak ható erői, amelyek sok, előttünk nehéz, sőt érthetetlennek látszó jelenségek végső okaira vezetnek. Enélkül sem a világháború igazi okait, sem a világbéke biztos alapjait meg nem ismerhetjük. És ily világraszóló nagy szerencsétlenségek ugyancsak alkalmasak arra,, hogy a népeknek és a népek vezetőinek

felnyissák szemeit, hogy tisztábban lászanak; mint az agg Simeon Krisztus és a fájdalmas anya nagy szenvedéseitől reméli a népek tisztább látásának kegyelmét midőn mondja: „a te lelkedet pedig ii fájdalom tőre fogja általjárni, hogy napfényre kerüljenek sok szívből a gondolatok.”¹

A túlhosszúra nyúlt világháború negyedik évében, az emberiség hangulata szinte hasonló lett már ama végső napok képéhez, melyről írva van: „Mivelhogy elhalatalmasodik a gonoszság, sokaknak kihűl a szeretete.”² A közszellem el valulása, a közerkölcsök eldurvulása kapott lábra. Nemcsak a küzdő katonák esjv.-részének lelke fásult el, hanem itthon is. A sok ritka erény mellett, amelyek érvényesülését a háború folyamán örömmel tapasztaltuk, szokatlan módon elháraptádztak a nagy bűnök, a lopás, csalás, zsarolás, az élelmiszerekkel úzött visszaélések és árdrágítások; az ifjúság pedig szülői felügyelet híján szomorú züllésnek indul. Férfiak ós nők, ifjak és öregek csordultig eltelték türelmetlenséggel. Bizo-

¹ Luk. 2, 35.

² Máté 24. 12.

nyos idegesség erőt vesz az embereken. Az elégedetlenség hangjai közé szitkok és káromkodások vegyültek. Szitkokat szórtak még az ég ellen is. Káromolták a fölséges Úristent a háborúért! Ilyféle nyilatkozatokat lehetett hallani: „Ha Isten van az égben – nem engedte volna a világra zúdulni e szörnyű világháborút!” „Én hívő ember voltam eddig, de már most nem hiszek semmit. Hol marad az isteni gondviselés?” És voltak, akik felkapták és továbbadták az ily nyilatkozatokat, mintha ki tudja minő igazság rejlenek bennök.

Pedig hogyha a mi néünk közt akad ily zúgolódó, az mindenkelőtt rút hálatlanságot követ el Isten ellen, ki két kezével segített minket, a kisebbséget óriási többség ellen győzelemről-győzellemre. Valósággal megismétlődött a bibliai Dávid harca Góliáttal, egy maroknyi népcsoport küzd az egész világgal szemben. Hadvezérek és államférfiak megvallják, hogy a világtörténelem egyik csodaszámba menő eseményével állunk szemben, s inkább Isten irgalmának, mint saját erőnknek köszönhetjük, hogy eddig megmaradtunk.

De e háborús istenkáromlás ettől eltekintve is tudatlansággal párosult rosszakaratra vezethető vissza. Mily nagy műveletlenség manap – az újságolvasás korában – midőn a háború különféle okai közbeszéd tárgyat képezik, Istenre hárítani e szörnyű szerencsétlenségrért a felelősséget! Vajjon az összülöknek jutott-e eszébe az első emberölésért, az ártatlan Ábel haláláért Istennek tenni szemrehányást? Nemde a bűnös – Kain „elbújdósék az Úr színe elől”¹ és mardosó lelkismeretének szemrehányásai elől? Mekkora rosszakarat tehát a rengeteg emberáldozatért, a világháborúban kiömlött embervérért az Istenet szidni és gyalázni?!?

Istent okozni a világháborúért, Kedves Híveim, époly oktalan és gonosz istenkáromlás, mintha valaki Istenre hárítaná egyszülött Fia kereszthaláláért a felelősséget, csak azért, mert nem akadályozta meg azt! Mindenesetre hatalmában állott volna gátat vetni a zsidó főtanács ármányának. „Ha kérném Atyámat, azonnal rendelkezésemre bocsátana tizenhét légió angyalt.”² De mert nem

¹ Mózes I. 4, 16.

² Máté 26, 53.

tette: vajjon megszűnt-e ezért Krisztus ellenségeinek felelőssége, kik Pilátus hivatalos megállapítása szerint is „irigységből adták őt kezeibe”,¹ vagy megszűnt-e Júdás felelőssége, ki csengő ezüstért „árulta el az igaz vért”?!²

Régi harcmodora ez a gonoszság fejedelmének, a Sátánnak és elvbarátainak, hogy az általuk okozott bajokért az emberek haragját Isten ellen irányítják s a rosszat minden jónak forrásától iparkodnak származtatni. így a sokféleképen megnyomorított szenvedő Jóbot is káromláusra izgatta nyelves felesége utján, ki gúnyosan így szólott hozzá: „Áldd Istent – s aztán halj meg”!³ Még a kálvárián is Isten ellen uszították Krisztus hiveit, mondván: „Istenben reménykedett – ánr most szabadítsa meg őt.”⁴ Így a háború után is találkozni fogunk az ördögi eljárással, mely Isten számlájára iparkodik írni a háborút követő sok bajt és nyomorúságot. Néró császár is, a keresztenység első üldözöje, ki alatt Péter és Pál apostolfejedelmek vértanúságot szenvedtek,

¹ Máté 27, 18.

² Máté 27, 4.

³ Jób 2, 9.

⁴ Máté 27, 43.

előbb négy sarkán felgyújtatta Róma városát, hogy az égő világváros látványosságában gyönyörködhessék, azután, hogy a fellázadt római nép dühét magáról elhárítsa, az ártatlan keresztényekre fogta a gyűjtogatás gyanúját. Szakaszott így tesz most a gonoszság fejedelmes így tesznek az ő szövetségesei, a hitetlenség vezérei és titkos társulatai: a világháborúért Isten káromlására s a hit megvetésére uszítják a népeket, hogy így önmagukról eltereljék a figyelmet s a népek észre ne vegyék, mily nagy részük van a világégés előidézésében!

„Az ördög irigysége következtében jött a világba a halál.”¹ Így a Szentírás a természetes halárról. A gonosz lélek ugyanis megirigyelvén az ember szerencséjét, ki alacsonyabb rangja dacára üdvözülhetett, míg ő, a világosság egykor fejedelme örökre ki volt zárva a világosság hónából, bűnre csábította az összüllőket, s a bűn következménye lett a halál. „És a bűn által a halál”² mondja szent Pál apostol. Még az ember természetes halála sem felel meg Isten eredeti

¹ Bölcs. 2, 24.

² Hom. 5, 12.

szándékainak, ámbár mint utólagos bűntetés most már bele van illesztve a dolgok jelen rendjébe, s mint ilyen Istenre vezethető vissza. De az erőszakos halál, az emberölés, még a jogos is, akár egy emberről van szó, akár ezrekről és milliókról, minden emberi perpatvarból ered, melybe Istant belekeverni nem szabad. A háború az úgynevezett erkölcsi rosszak csoportjába tartozik, melyek a jelen világ gonosz állapotának kísérői, s melyért a világon szereplő emberek felelősek. Egy egyszerű, földműves, kivel egy kórházban találkoztam, iskolázottság nélkül is, mily helyesen vélekedett, pusztán józan esze után indulva e kérdésről, midőn mondotta: „Sokan, még művelt emberek is, Istant szidják e szörnyű világháborúért. Pedig Isten nem lehet oka ennek! Ha esik az eső, vagy süt a nap, egyformán esik vagy süt szegénynek-gazdagnak. Épúgy: születni a király ép úgy születik, mint a koldus; meghalni is a szegény ép úgy hal meg, mint a gazdag. De a háború, mely rendesen egy-egy ország közt, most több nemzet közt dül, míg a többiek békében élnek, a háború – csak egyes emberek vagy

népek viszálykodásának, egyenetlenkedésének szüleménye lehet!”

Ez az igazság! Miként a családi perpatvarok a családtagok hibáiból származnak, úgy az emberiség nagy családjában a háborúk a népek bűneiből és bűnös szenvedélyeiből erednek, mint Jakab apostol is mondja: „Honnan erednek a háborúk? Nemde bűnös kívánságaitokból ?!”¹ A világ nagy színpad, a világtörténelem pedig az emberiség nagy színjátéka. E nagy színpadon szabad akarattal bíró emberek a szereplők, Isten pedig a világszínjáték ítélobírája, ki megjutalmazza a jót és megbünteti a gonoszt. Részben már is ítélt, hisz szemünk láttára országok törültettek le a térképről s újak vannak alakulófélben. Koronák hullottak porba s a háború felidézői közül néhányan nyomorultan pusztultak el. De még Ítélni fog, mert a végső kiegyenlítést fenntartja magának a világítélet nagy napjára. Isten a sok erkölcsi rosszszat, melyek közé tartozik a háború is, ha igazságtalan, csak azért türi: „nehogy a konkollyal együtt kénytelen legyen kitépni a búzát is.”²

¹ Jak. 4, 1.

² Máté 13, 29.

Sok szó esett már eddig is. Kedves Híveim, s még többet fognak pazarolni ezután: a világháború okairól! Bizonyos, hogy az előidéző okok közt vannak gazdasági, kereskedelmi, nyelvi és egyéb ellentétek és súrlódások az egyes népek között. De ezek mind csak külső, felszínen levő körülmények, nem igazi mély okai a világháborúnak. A magánélet perlekédéseinek és véres viszálykodásainak is vannak külső okai, minők az ellenszenv, nézeteltérés, örökség. De míg egyes felek ilyen, sőt nagyobb ellentéteket békésen tudnak kiegyenlíteni, ha pedig az nem sikerül, a törvényes bíróság elé viszik ügyüket, addig másoknál családi háborúság és szerencsétlenségek fejlődnek belőle. Amint a magánéletben sincs okvetlen szükség veszekedésre és emberölésre, úgy a népek életében támadó ellentéteknek sem kellene szükségszerűen háborúra vezetniük.

A háború igazi okait tehát mélyebben kell keresnünk, kedves Híveim. Az emberi szívnek romlottságában találjuk meg azokat, mint a szentírás is mondja: „a szívből erednek a gonosz gondolatok, lopások, gyilkosságok, házasságtörések.”¹

¹ Máté 15, 19.

„Honnan a háborúságok? Nemde bűnös hajlamaitokból.”¹ Amint Krisztus Urunk kálváriájának, úgy a világháború kín-szenvedésének is irigység, féltékenység, gőg, pénzszomj és árulás volt az oka.

A tárgyilagos történelem majd annak idején felfedi a gyászos világháború összes okait. De egy történetírónak sem fog eszébe jutni, Istenet felelősségre vonni e nagy szerencsétlenségért. Ellenkezőleg az isteni gondviselés vezetése, melyet a nagy elmék már most is tisztán láttak a világháború eddigi folyamán, a nagy színjáték lezajlása után az egész világ előtt nyilvánvalóvá lesz.

Tény azonban az, hogy a szenvedés, kivált ily példátlan nagy szenvedés, legérősebb próbája a hitnek. A kinek hite, kedves Híveim, a bajban meginog, annak nincs erős hite. Az ilyen, ha váltig is állítja, talán sohasem volt erős az igaz Istenben való hitben. Legfeljebb valami „faragott” önalkotta Istenet imádott, valami érzelgős, gyönge Istenet, ki a bajban levők első segélykiáltására csodát köteles művelni, kit csakhamar letaszíthat trónjáról, mi helyt nem az ő kénye-kedve

¹ Jak. 4, 1.

szerint kormányozza a világot. Azért kedves Híveim, „csak az, ki mindenkorban állandatos marad – hitében – csak az üdvözül!”¹ Más szavakkal csak az igazodik el az isteni gondviselésnek nehéz kérdésében, kinek hite világító fáklya, amely akkor is, amikor sötétség borul szenvedések től zaklatott lelkére, irányítja, elűzi a kétélyek árnyait s rendületlenül bízván Isten igazságosságában, így kiált-föl a zsoltárossal: „Te benned bízom Uram, ne szégyenüljek meg mindenörökkel.”²

A béke vágya talán még sohasem szállotta meg annyira a népek lelkét, mint a hosszú világháború alatt. Ez megmutatta, hogy a nemzetek fokozódó-fegyverkezése, válságos esetekben nem rövidíti meg, mint reméltek, a háborút, hanem a vérontást és pusztitást szinte pokoli mértékre emeli. Más alapokon kell tehát keresni a világbékére vezető utat.

A világbéke eszméje, épügy mint a szabadság és társadalmi fejlődés eszméi, mind az evangéliumból erednek. Krisztus Urunkat már születése előtt századokkal „a béke fejedelmének”³ nevezik a

¹ Máté 10, 22.

² 30. Zsolt. 2.

³ Iz. 9, 6. Mich. 5, 6.

próféták, kinek idejében „a kardból ekevasat, a dárdából sarlót fognak kovácsolni.”¹ Az ö születésekor a Janus-templom kapuja Rómában zárva volt: béke uralkodott az egész földön. A. születését hirdető angyalok is békét hirdettek a világnak: „béke a földön a jóakaratú embereknek.”² És mégis sokan, kik a világ-béke kérdésével saját jószántukból, vagy talán hivatalból is foglalkoznak, Krisztus nélkül, az evangélium nélkül, az egyháznak, vagy az egyház fejének kirekesztésével akarják a világbéke nagy ügyét megoldani.

Ám a világcékének is, Kedves Híveim, épúgy mint a, háborúnak, vannak gazdasági, társadalmi, katonai és egyéb vonatkozásai. De miként a háborúnak, úgy a békének gyökerei is az emberi szív mélyére nyúlnak s vallás-erkölcsi talajból táplálkoznak. Maradandó a béke €sak úgy lehet, ha nem csak papíron íródik, hanem az emberek szívébe lesz vésve, mint szent Pál apostol oly szépen mondja: „nem téntával, hanem az Isten szellemével írva; nem kövön, hanem a

¹ Iz. 2, 4.

² Luk. 2, 14.

szív tábláján.”¹ Hisz megtörtént nem régen a jelen század elején, hogy az egyik nemzetközi békekonferencia után nyomban kitört a háború két nagyhatalom közt, melyeknek megbízottai a békegyűléSEN barátságosan együtt tárgyaltak.

Krisztusnak és az egyháznak kirekesztésével a világ nem fog a hőn óhajtott békéhez jutni. A mint Krisztus és a a keresztenvsés; nélkül nincs igazi boldogság, úgy nem lehet nélkülük világ-béke sem: a világ „nem adhatja meg a békét,”²

A mint a görög bölcsletnél mélyebben gondolkodott, a római jognál nemesebben érzett és az ókori művészetről is finomabban alakítja a lelkeket Krisztus, az igazság királya: úgy a világ-béke apostolainál is mélyebbre lát és a szívekre erősebb vonzó erővel hat Krisztus., a „szegletkő,”³ akit az építők itt-ott ugyan elvetnek, de aki azért kipróbált és kimozdíthatlan alapja minden idők égető kérdéseinek, mert ő égmagasságnyira emelkedik minden emberi nagyság fölé⁴

¹ II. Kor. 3. 3.

² Ján. 14, 27.

³ Luk. 20, 17.

⁴ Iz. 2. 17.

és csak a törpelekűek, az örökké kiskorúak nem képesek felismerni benne a történelem vezércsillagát, a „világ világosságát.”¹

Az evangélium maga, Kedves Híveim, nem háborús szellemű. A legnagyobb birodalom, a világegyház megalapításához és terjesztéséhez az isteni Üdvöltő sehol sem rendel el fegyveres erőszakot, hanem csak nemes szellemi fegyvereket. „Elmenvén tanítsátok az összes nemzeteket megkeresztelvén őket az Atyának; Fiúnak és Szentléleknek nevében!”² Még botot se vigyenek³ az evangélium hirdetői magukkal, csak prédkáljanak és vigasztaljanak, tanítsák hitre és hasznos munkára a népeket. Azért már a, próféta is a „béke hírnökeinek”⁴ nevezi az evangélium hirdetőit. Ha az evangélium tanai mindenütt uralkodnának, az újkori államoknak sem kellene fegyverrel keresniök megerősödésüket és terjedésüket, hanem a népek vallásosságának, jólétének és műveltségének emelésével.

Krisztus is mondja ugyan, hogy ő

¹ Ján. 8, 12.

² Márk 16, 15.

³ Máté 10, 10.

⁴ Iz. 52, 7.

„kardot”¹ jött hozni a világra, vagyis harcot, de nemesebb, szellemi harcot, a bűn és a bűnös szenvedélyek elleni háborút, mi nem vezet vérontásra. Ő a vétanuk királya, a hősiekesség eddig nem ismert, magasabb nemét plántálta a földre. A hősök legdicsőbb seregét, a kereszteny martyrok hadmenetét vezeti ő. Ama hősöket, kik nem száguldztak el leölt elleniségeik koponyái felett, ellenkezőleg őket gázolta el az Isten elleni régi gyűlölet harci szekere; s mégis hősök ők, nagyobbak, mint Nagy Sándor vagy Napoleon, kik országokat döntöttek romba: mert legyőzték a világot és a Sátánt, s a mi legnehezebb – legyőzték önmagukat. Krisztus és az ő katonái nem tiportak mások vérében, ellenkezőleg saját vérével kívánt „megkereszteltetni”²; ő nem pusztított el vetéseket és falvakat, hanem mint a nemes „búzamag – önmaga – akart földbe kerülni,”³ hogy saját halála által „életet adjon” az új sarjnak, a keresztenységnek; nem óhajtott oly diadal-szekérre lépni, melyet elébe fogott ellen-

¹ Máté 10, 34.

² Luk. 12, 50.

³ Ján. 12, 24.

ségek húznak, hanem a keresztre kívánt „felmagasztaltatni”¹, s így „ mindeneket magához vonzani.” Csakugyan azóta a kereszten, mint diadalszekrénen járja be a világot és folyton hódít a nemesen érző lelkek között.

A világbéke alapjai tehát az evangélium tanaiban keresendők, s mennél jobban megértik a népek Krisztus evangéliumát, minél inkább alkalmazkodik ahhoz az államok élete is, annál biztosabban közeledünk majd az általános béke mindenki által óhajtott eszményképhez. Elég nagy a világ s még kétharmad része mindig a pogányság sötétségében és a halál árnyékában ül²: ha a művelt keresztény népek mind versengenének egymással a barbár népek megtérítésében és műveltté tételeben, akadna minden műveit népnek elég dolga s nem kellene egyiknek a másik ellen agyarkodnia és féltékenykednie. Elég nagy a tenger, bőséges forgalmi teret nyújt a világ összes hajónak a gazdasági és kereskedelmi üzletek lebonyolítására, nem kellene soha egyiknek a másikba ütköznie.

¹ Ján. 12. 32.

² Luk. 1, 79.

Sajnos, az evangélium szelleme nem minden népnél és vezetőknél irányadó, miért is a világbéke olyannyira bicsces kincse folytonos veszélynek van kitéve. S az evangélium, mint az élet könyve, egy cseppet sem hagy minket az álhiedelemben, mintha a földön az örök béke országa, az emberiségnek lényeges megváltozása nélkül – megvalósítható volna. Krisztus Urunk az utolsó ítéletről szóló beszédében röviden vázolván a világtörtenelem lefolyását, jelzi az elkövetkezendő „háborukat és lázadásokat, melyekben nép-nép ellen, ország-ország ellen támad” s erről ugyanoly értelemben, mint a botrányokról, azt mondja: „ezeknek a vég előtt kell jönniök.”¹ S tudjuk, hogy ugyanaz a szent hit, mely a legáltalánossabb felebaráti szeretetet és a legmeszszebb menő békészeretetet hirdeti, kötlességünkkel teszi, hogy megtámadott tűzhelyeinket és oltárainkat hősies elszántsgal védelmezzük. A keresztény vallás a. békének, a szeretetnek, de nem egyúttal a gyávaságnak vallása. Az önfeláldozó hősiesség, az igazi hazaszeretet erényei, melyek már a természetes ész világát

¹ Luk. 21. 9.

követő nemesebb pogány népeknél is virultak, a keresztény vallásból még erősebb tápot nyertek. Hisz Krisztus Urunk tanítja, hogy az igazi szeretet „életét is kész odaadni barátaiért”,¹ a közügyértő maga is elszánt léptekkel haladt a kálvária utjain, s önfeláldozó hősiességét még nem értő tanítványait alacsony „földies gondolkozásuk”² miatt megróta.

A mennyire magasra kell tartanunk tehát a világbeke gondolatát, mint a keresztény népcsaládok által mindenkorban megközelítendő eszményképet, annyira nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy e világ „a rossznak jegyében áll”,³ miért is a hazaszeretet erényét is, mely az államok létfentartó eleme, ápolnunk kell, és keresztény szellemmel telíteni. Mert keresztény hit és az örökkelvalóságba vettet remény nélkül a jogos önvédelmi harc is csak köznapi vérontáshoz hasonlítana, míg annak, ki hiszi, hogy Krisztus „elvette a halál fullánkját”, nemcsak szükséges rossz, hanem adott körülmé-

¹ Ján. 16, 13.

² Máté 17, 23.

³ 1. Ján. 5. 19.

nyék között szent kötelesség, hőskölteménybe illő erény.

Amíg csak lesz hírmondója a lefolyt világháború borzalmainak, aligha lesz bármely európai nemzetnek kedve egyhamar felborítani a békét. De maradandó világbékére igazi biztosítékot csakis az evangélium szellemének, az igaz kereszténységnek a népek lelkében való meggyökeresedése nyújthat. Azért áldásos és állandó békeszerződésben Krisztus földi helytartójának, a „béke fejedelme” helyettesének kizárással nem tudunk hinni. Fönséges látvány volt: mint áll rendületlenül a világháború tomboló viharai közepette Péter kősziklaja, a római szentszék, az egyedüli igazán semleges szellemi nagyhatalom, mely közvetíteni mert a hadakozó felek között, mely újra meg újra – igazi krisztusi szeretettel és türellel – kibékülésre szólította fel az egymást pusztító népeket. A véres világháború történetének aranylapja lesz a fejezet, mely dicsőségesen uralkodó Szentatyánk, XV. Benedek pápa tevékenységéről fogja megírni mindazt, amit a háború folyamán a béke egyengetésére, a nyomor enyhítésére, a foglyok és sebesültek

sorsának enyhítésére mondott, írt és tett. Az egész világ tekintete valláskülönbség nélkül Róma felé irányult e nehéz napokban; a Vatikán volt az egyedüli mentsvár a világ vihartól korbácsolt tengerén. Népek parlamentjeiben, hol azelőtt alig említették a pápa nevét, dicsőítő beszédeket mondottak róla, nagy világlapok, melyek azelőtt csak ellenszenvet tanúsítottak a pápaság intézménye iránt, most magasztalták, mint „az egyedüli népek és pártok felett álló nagyhatalmat, mely erkölcsi méltóságánál fogva a kellő pillanatban sikeresen közvetített a civódó nemzetek között; országok, melyek századok óta minden összeköttetést megszakítottak a római szentszékkel, a háború folyamán újra követséget állítottak a Vatikánnál.

S bár XV. Benedek pápa augusztusi fenkült békeszózatát csak az egyik fél fogadta „fiúi hódolattal,” mint apostoli királyunk válaszában mondja, mégis e békeszózat tanácsa: a kölcsönös meggyezésen alapuló béke lön a mag, melyből a hőn óhajtott békének egyik része virágzásnak indul. A római pápa tehát a világháború folyamán a béke leghiva-

tottabb őrének, szinte égi követének bizonyult; az ő tekintélye és közreműködése azért a jövőben is legfontosabb tényezője lesz a világbékének. A kik a római pápát ki akarják zárni a béke ügyének bármely szervéből, azok nem igazi barátai a világ-békének.

Talán még soha sem volt annyi kereszthordozó és annyi fájdalmas anya Európában, mint jelenleg. Gyászos földrészünk a prófétával felkiálthat: „Nagy, mint a tenger az én szomorúságom, ki fog meggyógyítani engem?!¹ Milliókra rúg az elesettek száma, milliókra a sebesült és rokkant hősöké; ugyanannyi az elárvult vagy szomorkodó család; mérhetetlen az anyagi kár és veszteség, szinte elviselhetetlen a drágaság. A háború első napjaiban emberektől szorongó templomaink közönsége is mintha megritkult volna: „Síón utai gyászolnak, mert nincs, aki jöjjön a ünnepségekre.”²

„Ki fog gyógyítani engem?! Ki fogja megvigasztalni a sok csapás és veszteség sújtotta családot? Ki fogja megörvosolni a sok sebet és fájdalmat, mit

¹ Jer. sir. 2. 13.

² Jer. sir. 1. 4.

a háború ütött az emberek testén-lelkén? Az állam és a társadalom már a háború folyamán sokat tett a szerencsétlenség-áltál leginkább sújtott vidékek és családok felsegélyezésére; nagyszámú egyesületek alakultak, melyek a háború nyomán támadt bajokat külön-külön orvoslás alá vették.

Tudom, Kedves Híveim, hogy ti is kiveszitek részleteket a háború sebeinek gyógyításából. Kifogyhatatlanok vagytok a jócselekedetek gyakorlásában; nem szűkösködtök az adományokkal. Valahány-szor, és hányszor történik ez most, kérést intéznek hozzátok, szívesen, örömmel és bőségesen is adtok. Akárhány akadt köztetek, ki mint az evangéliumi szegény asszony, utolsó garasát is odaáldozta a háborús jótékonyúság oltárára. Isten fizesse meg jóságtokat. Az árvák fölszántott könyei, a szegény özvegyek hálálkodó imái, Istennek bőséges malasztja kísérik nemes tetteiteket. A majdan visszatérő hőseink örömmel fogják látni, hogy velük éreztetek, velük szenvedtetek s kitartottatok és segítségökre voltatok a véleges győzelem kivívásában. E nemes emberbaráti tevékenységet a háború után még

fokozottabb mértékben kell folytatnunk. Nem szabad egyetlen egy esetben sem ismétlődnie a régi idők szomorú képének: hogy féllábú rokkant hősök az utcasarkon koldulnak kenyérért.

De mint minden bajra, Kedves Híveim, úgy leginkább a háború ütötte fájó és legfájóbb sebekre is csak a vallás nyújthat igazi gyógyírt. Csak Isten és az ő szent vallása változtathatja a szenvedés töviseit lelki öröömök rózsáivá. A földi szenvedések rejtelylet, mellyel a legrégebb időktől kezdve napjainkig a legnagyobb elmék oly sokat foglalkoztak, csak Krisztus Urunk tudta megoldani. Amazok a művészleteket, vagy az öngyilkosságot ajánlották a szenvedőnek „orvosságul”; s még az ószövetségi szent könyvek is Jobbal együtt tanácstalanul állanak a kérdés előtt: miért és mi végett a sok szenvedés az ember életében? Krisztus Urunk nemesak bevilágított, hanem le is szállott maga a földi · szenvedések és a halál örvényeibe. Krisztus keresztre fel-fedi a szenvedések okát, mely nem más, mint a bűn, és a szenvedések célját, mely a vezeklés és javulás. Isten, a mi égi nevelőnk és orvosunk csakis ezért engedi

reánk a szenvedéseket; enélkül a háborút sem engedte volna meg.

Krisztus kínszenvedése óta a szenvedés a tanítvány megoldandó feladatai közé tartozik: mert „a tanítvány nem igényelhet jobb sorsot a mesternél”:¹ „aki utánam akar jönni, vegye fel keresztjét és kövessen engem”² Sőt az emberi szenvedést Krisztus keresztre, e „magasra emelt jel a nemzetek között”³ a megdiabolálás fényében ragyogtatja; mert miként Krisztus a gyalázat fáját az üdv és győzelem jelévé avatta, úgy az emberi szenvedésből is üdv és végső győzelem, a világ feletti győzelem fakad. De ez igéket csak az igaz keresztény érti meg, mert „a kereszt a kárhozandók előtt ostobaság – azoknak azonban, kik üdvözülnek Isten ereje és bölcsesége!”⁴

Krisztus Urunk a szenvedő emberiség töviskoszorúval koronázott királya. Babérkoszorúval már sok művész és hőst koszorúztak meg; aranykorona is sok király és császár homlokát ékítette: töviskoszorú azonban csak egynek fejét koronázta,

¹ Máté 10, 24.

² Máté 16, 24.

³ Iz. 5, 26.

⁴ 1. Kor. 1, 18.

Jézus Krisztusnak, a „fájdalmak embérének,”¹ a szenvédés királyának fejét. De töviskoszorúzott feje vércseppjeinek rubin-jaival meghatóbb és vonzóbb a föld minden szépségénél és meg is hódította a föld legnemesebbjeinek szívét.

Bár lelkesítő költői és művészeti vonásokban is gazdag a mi szent hitünk, gazdagabb, mint a, világi költészet és művészet, lényegileg mégis – mint magyar neve „kereszténység” is mutatja – a kereszt vallása;; főereje ugyanis abban rejlik, hogy a megpróbáltatások súlya alatt görnyedő emberi nemet felemeli és vigasztalja s a keresztből fakadó erővel képessé teszi minden szenvédés elviselésére. A keresztény vallás kivált ily nagy csapás alatt ós után, minő a vilagháború, fejtheti ki bámulatosan isteni erejét.

A háború egyik nagy tanulsága – mint XV. Benedek pápa is karácsonyi beszédében inti a világot – az Istenhez való visszatérés legyen, mert „a jelenkor borzalmai addig véget nem érnek, mig az emberek vissza nem térnek Istenhez!” Mi ugyan Istant-tisztelő, Krisztust-hívő népek voltunk a háború előtt és alatt is.

¹ Iz. 53, 3.

Fejedelmeink Isten nevében küldték csatába seregeiket. Boldogult királyunk, I. Ferenc József Jézus szentséges Szívének és a Szeplőtelen Szűzanyának ajánlotta fel országait. Jelenleg uralkodó felséges királyunk is nem egyszer kijelentette, hogy nemcsak népeinek hősiességére és áldozatkészségére támaszkodik, hanem Isten hathatós segítségében is rendületlenül bízik. „Közelebb Istenhez!” legyen tehát a jelszavunk háborúban és a háború után. Nálunk eddig, hála Istennek, hiába próbálkoztak felforgató elemek a népnek Istantól és a kereszteny hittől való eltántoritására; reméljük, hogy ez a jövőben sem fog nekik sikerülni. Akik a háború alatt és után Isten és a vallás ellen izgatnak, hasonlítanak a csatater hyénához, a halottrablókhöz: a háború által sebesült és agyon nyomorított emberiségtől el akarják venni még azt is, amije maradt, a vallás vigaszát!

Amit pedig békeidőben is folyton hangoztatni kell, azt most, a minden előnéptelenítő háború idején és utána fokozottabb nyomatékkal kell ismételnem, Kedves Híveim, hogy t. i. a tiszta erkölcs a népek éltető ereje, a fajtalanság pedig

a népek sírásója. Ez leginkább az a „bűn”, mely az írás szerint „nyomorulttá teszi a népeket”,¹ ez az a nemzetpusztító mételey, mely évenkint több millió életet pusztíthat el, mint a legvérrengzőbb háború. Ez a Teremtő féltett titkának, a házasság szent céljának kijátszása, melyet szent hitünk a lelkiismeret kérdésévé is tesz, melyről szigorú számadást fog követelni az Isten. Vigyázzatok tehát, hogy ne tartozzatok azok közé, kik az írás szavai szerint „úgy házasodnak, hogy Istant szívükből kirekesztik.”²

Épúgy széltében hallatszik a panasz, hogy nálunk feltűnően nagy a gyermekhalandóság, részben az egészségtelen lakásviszonyok, részben a szülői gondatlanság miatt. Mély borzadállyal fordul el ma már mindenki negyedfélévi emberpusztítás után a háborútól, pedig ime a célszerűtlen és gondatlan gyermeknevelés talán nagyobb pusztítást visz véghez a nemzet reményében, mint akár a háború a felnőttekben. A szülő nemcsak a gyermek lelkéről felelős Isten előtt, ha gondatlan nevelés következtében elzüllik, ha-

¹ Példab. 14, 34.

² Tób. 6. 17.

nem testéről és egészségéről is, ha oktalan és lelkiismeretlen elhanyagolás következtében korán elpusztul. Lelkiismeretes és okszerű gyermekneveléssel, Kedves Híveim, a háború leghalálosabb sebét is lehet orvosolni.

„Isten irgalmának köszönhetjük, hogy el nem pusztultunk!”¹ Sorsunk néhány-szor csakugyan hajszálon függött. Az egész világ ellenünk támadt. De mi Isten segítségével eddig helytállottunk. Szent István palástja eddigelé épen maradt, szent koronájának egy drágaköve se veszett el. S ha a nagy világégésből épen kerül ki országunk, soha – míg élünk – eléggé meg nem hálálhatjuk. „Mi tehát. kik élünk – áldjuk az Urat!”²

De kérjük is, hogy amennyiben tovább is kellene hordoznunk a háború keresztjét, járnunk a kálvária útján, legyen mivelünk és támogasson minket. Amint cirenei Simon segített az Úrnak vinni a kereszt fáját, úgy az ő kegyelme legyen segítségünkre háborús bajaink viselésében. Annakokáért mi is nézvén a hit elkezdőjére és bevégzőjére, Jézusra, ki elszenvedte

¹ Jer. Sir. 3, 22.

² 113. Zsolt. 26.

a keresztet, megveté a gyalázatot és most az Isten székének jobbján ül.¹ Kövessük az ő példáját, hogy vele együtt megkoronáztassunk.

Örök dicsőség az Úr Jézusnak a halhatatlanság királyának, ki mondotta: „boldogok, akik meg nem botránkoznak bennem!”² Hiszünk benne! Hitünket meg nem rendítette a világháború förgelege sem. Hisz ő nem jött a földi élet keresztjét eltüntetni, ellenkezőleg maga lépett elsőnek a kálvária keresztfájára, hogy onnan magához vonza az összes szenvedő igazak szívét. Engedelmesen akarjuk követni hívását: „Aki utánnam akar jönni, vegye fel kereszットjét és kövessen engem.”³ Felvesszük és türelmesen tovább hordjuk a mi keresztünket, a háborús és háború utáni szenvedések nehéz kereszttjét.

Hiszünk isteni Üdvözítőnkben, Jézus Krisztusban és hitünket ki nem téphetik a háború és háború utáni összes viszon-tagságok. Hisz nem tanította sehol, hogy az Isten országa külső jólét és szerencsében, vagy fegyveres sikerben rejlik.

¹ Zsid. 12, 1-2.

² Máté 11, 6.

³ Máté 16, 24.

Ellenkezőleg azt tanította: „Az Isten országa bennetek vagyon!”¹, az a lélekbén épül fel és független az élet minden viszontagságától, még a, háborútól is. Abban áll, hogy önmagunkkal küzdve legyőzzük a bűnt és Isten győzelmét, Isten uralmát biztosítsuk szívünkben. Békében és háborúban az igazak e harcáról nem akarunk soha megfeledkezni, hogy így megalapítsuk magunkban a menyek országát, mi egyedül képes iga-zán boldogságot, maradandó békét biztosítani nekünk.

Dicsőség és imádás az Úr Jézusnak, az élet és világharc nagy hadvezérének! Hiszünk benned s hitünket nem söpörte el a világháború vérzivatara sem. Mert ő nem a földi élet rövid tartamára hirdette a menyországot, az örök békét, a teljes ós zavartalan boldogságot, hanem a földi élet utánra, az ő örök országában a csillagok felett. Ott „letörli harcosai szeméről a könyet,” sebeikről a vérfoltot; „ott nem lesz többé sirás és jajgatás, halál és elválás,”² ott nem lesz többé háború, hanem örök béke, örööm és boldogság!

¹ Luk. 17. 21.

² Titk. Jel., 7. 17.

Krisztus legyőzve a halált, mint a feltámadottak elsőszülötte már bevonult örök dicsősége országába és „helyet készít”¹ hű katonái számára,, kik jó harcot harcoltak itt a földön s a zászlóhoz, melyre felesküdtek, mindvégig hüek maradtak. Örök hűséget esküszünk tehát neked, óh Jézus, téged követünk, mert te „legyőzted a világot!”² Amen.

¹ Ján. 14, 2.

² Ján. 16, 38.